

УДК 316.64-053.6:323(477)"2014/2019"

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-6(329)-1-16-25

Курило Наталія Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.

nataliya7life7@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2139-0672>

ПОГЛЯД МОЛОДІ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ НА ПОДІЇ В УКРАЇНІ 2014–2019 рр.

Гібридна війна, що шостий рік триває в Україні, як особливий спосіб здійснення агресії згадується в історичних джерелах різних періодів. Але сьогодні в епоху інформаційних технологій способи та методи її ведення набули зовсім інших масштабів, форм та розмірів. Використання новітніх технологій дозволило якісно змінити тактику ведення війни, а нові можливості дозволяють ворогу діяти миттєво. Особливо небезпечною зброєю виявилася інформаційна зброя, яка блискавично поширюється й без пострілу вбиває. Вбиває віру, свідомість, адекватність сприйняття; руйнує родини, відвертає людей один від одного. Необхідно визнати, що в інформаційній війні ми поки що програємо. Російська пропаганда як вірус, що передається через ЗМІ і вражає свідомість, від якого відсутня вакцина, а імунітет дає збій програми. Тому так важливо докласти зусиль, щоб допомогти людям, які зазнали і продовжують зазнавати інформаційного впливу вистояти й перемогти. Найуразливішою ланкою суспільства є молодь. П'ять років для молодої людини – це третина життя. Це важке випробування для незагартованої свідомості. Свідомості, на яку постійно здійснюється вплив і тиск.

Порятунком для молоді з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, частини Луганської та Донецької областей стали освітні центри «Донбас – Україна», що були створені в переміщених закладах вищої освіти у 2016 році. Основне завдання Центрів – супровід та допомога в отриманні української освіти абітурієнтами, місцем проживання яких є територія проведення Операції Об'єднаних Сил.

Ініціатором створення освітніх центрів «Донбас–Україна» був Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» та голова вченої ради університету, народний депутат Верховної Ради України 8-го (2014 – 2019 рр.) скликання В. Курило, який разом з іншими депутатами розробив та сприяв прийняттю низки законів, що забезпечують рівний доступ до освіти молоді з тимчасово окупованих

територій, а також сталий розвиток тимчасово переміщених вищих та професійно-технічних закладів (Курило, 2017). Серед них:

- Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права на здобуття освіти осіб, місце проживання яких є територія проведення антитерористичної операції (№ 1114-VIII, 2016);
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності вищих навчальних закладів (наукових установ), які були переміщені з тимчасово окупованої території та з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження (№ 1731-VIII, 2016).

Так, завдяки діяльності освітніх центрів «Донбас – Україна» до ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка» протягом 2016–2019 років уже вступило та здобувають українську освіту 783 осіб з тимчасово окупованої території (2016 – 149 осіб, 2017 році – 224 особи, 2018 році – 219 осіб, у 2019 році – 191 особа). І це, на наш погляд, є потужним засобом протидії інформаційній агресії, а також значним кроком до реінтеграції молоді з тимчасово окупованих територій в український освітній та правовий простір.

Крім законотворчої діяльності, науковці Луганського національного університету імені Тараса Шевченка досліджують проблему соціалізації дітей і молоді в умовах гібридної війни на сході України, психолого-педагогічні особливості дітей і молоді, що стали жертвами гібридної війни на сході України, стан освіти і виховання на тимчасово окупованій території (В. Курило, С. Савченко, О. Караман (Курило & Савченко & Караман, 2018), Є. Хриков, Я. Юрків та ін.).

Дуже ґрунтовними є наукові розвідки інших українських учених, присвячені розкриттю психологічних механізмів маніпулювання масовою та індивідуальною свідомістю населення в умовах гібридної війни на сході України (О. Гойман, В. Гурковський, А. Дубина, Р. Колеснікова, І. Кононов, Н. Марута, М. Маркова та ін.).

Проте, на сьогодні немає досліджень щодо виявлення ставлення до подій, що відбуваються на сході України вже протягом п'яти років, у жителів тимчасово окупованих територій.

Тому метою статті стало узагальнення результатів діагностичного дослідження поглядів молоді з тимчасово окупованої території щодо подій в Україні, пов'язаних з інформаційною та військовою агресією РФ.

З метою вивчення поглядів молоді з тимчасово окупованих територій нами було проведено анонімне анкетування абітурієнтів, які у 2019 році вступали до ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» через освітній центр «Донбас – Україна».

Тому основними методами дослідження стали: діагностико-експериментальні – опитування (анкетування) з метою вивчення поглядів молоді з тимчасово окупованої території на події в Україні 2014 – 2019 рр. та теоретичні – аналіз, синтез для узагальнення результатів діагностичного дослідження та їх інтерпретації.

В опитуванні взяли участь 240 абітурієнтів від 16 до 39 років. Серед яких 130 жіночої статі та 110 чоловічої відповідно.

Результати анкетування показали, що про можливість пільгового вступу до закладу освіти 68% опитаних дізналось з Інтернету. Це, передусім, соціальні мережі, у яких активно обговорювалися питання навчання на підконтрольній Україні території; статті на сайтах новин, у яких повідомлялось про можливість та додаткові пільги для мешканців окупованих територій; група «Донбас – Україна» у Facebook тощо. 22% повідомили, що дізнались про цю програму від друзів або знайомих, які вже навчаються або цікавляться такою інформацією. 6% вступників про пільгові умови вступу дізналися за допомогою різного роду реклами (банери, листівки, реклама в ЗМІ тощо). І 2% становлять поодинокі відповіді типу: «За порадою», «Почув інформацію в школі» і т. ін.

Більшість учасників самостійно визначилася з місцем навчання. Так, при виборі навчального закладу 40% абітурієнтів повідомили, що самостійно обрали ЗВО, 25% вступників з вибором допомагали знайомі, 13% для вибору скористалися Інтернетом, 12% зробили свій вибір за порадою батьків, 10% опитаних обрати місце навчання допомогли родичі, що проживають на підконтрольній Україні території.

На підставі отриманих відповідей дітей з окупованих територій ми умовно поділили на кілька груп. Першу групу складають діти, які починали навчатися в мирному Луганську і приїхали на підконтрольну Україні територію для того, щоб завершити навчання (хоча необхідно визнати, що певна частина дітей завершувала своє навчання в окупованому Луганську). Але ці діти вже завершили навчання. До другої групи можна віднести дітей, які свідомо або за переконанням своїх батьків вступали в українські навчальні заклади. І третю групу становлять діти, яким знадобився час для того, щоб оцінити привабливість українського диплому.

Учасники анкетування перевагу українському диплому державного зразка віддали через його визнання у всьому світі (76%). Можливість працевлаштування як в Україні, так і за кордоном, перспективу продовжити навчання в інших країнах світу оцінили 38%. Те, що український диплом – це якісна освіта та можливості для подальшого розвитку зазначили 32%. У 25% анкет це питання було залишене без відповіді. 5% становили дещо пафосні відповіді типу: «Люблю Україну», «Патріот» тощо.

Розуміючи труднощі, з якими доводиться стикатися мешканцям окупованих територій та переселенцям, ми запропонували абітурієнтам обрати місце для проживання, у якому вони б почувалися комфортно. 58% опитаних змінили б своє місце проживання на різні українські міста: Київ, Львів тощо. 8% хотіли б жити у Європі, 3% у Канаді, 3% в Японії. У Луганську хотіли б залишитися лише 5% респондентів. І 22% залишили це питання без відповіді.

Необхідно зазначити, що при аналізі анкет досить високий відсоток питань реципієнти залишали без відповіді. Це означає, що люди почуваються незахищеними, тому не можуть, навіть, в анонімних анкетах вільно висловлювати свою думку, виражати громадську позицію. Причин тому кілька: від страху за свої переконання до відсутності власної позиції. Страх за своє життя, страх нав'язаний громадською думкою, оточенням, російськими ЗМІ привчили людей до покори. Тому люди звикли мовчати, а про себе думають: «А мені ще додому повертатися»; «А чи не засудять мене в рідному місті?»; «А чи не дізнаються у відповідних органах, що я десь щось комусь сказав...». Відсутність власної чітко сформованої позиції відбувається через внутрішні протиріччя, бо з одного боку, російська пропагандистка машина вбиває в голови людей ненависть до всього українського, не допускає ніякого інакомислення, з іншого – альтернативні джерела інформації (українські ЗМІ, Інтернет) висвітлюють події кардинально протилежно. Подвійність у висвітлення однієї й тієї ж інформації перешкоджає формуванню власної думки, а інстинкт самозбереження блокує формування чіткої громадянської позиції.

На формування особистості, крім оточення та родини, суттєвий вплив справляють засоби масової інформації. Тому ми поцікавилися, які ж ЗМІ популярні сьогодні серед молоді. 76% опитаних повідомили, що віддають перевагу Інтернетним ЗМІ. Така позиція є цілком зрозумілою через доступність та швидкість отримання інформації. 13% з метою отримання інформації дивляться телевізор, 3% довіряють друкованим виданням і 8% залишили це питання без відповіді.

Хоча цілком зрозуміло, що всі опитані дивляться телевізор, користуються Інтернетом і можуть читати друковані видання. Отримані відповіді переконують у тому, що молодь віддає перевагу сучасним засобам отримання інформації – Інтернету. Інтернет сьогодні вміщує в себе все: дубльовані друковані видання, телебачення, соціальні мережі, аналітику, новинні ресурси, розваги тощо. А от контент кожен сам обирає собі особисто. Тому ми поцікавилися, чи мають наші абітурієнти доступ до українських ЗМІ (хоча сьогодні за наявності бажання та Інтернету це не є проблемою). Хоча, разом з тим, ми розуміємо, що відсутність трансляції українського TV на окупованій території залишається великою проблемою для населення. Дивитись українські канали можуть лише власники супутникового телебачення.

67% респондентів повідомили, що мають доступ до українських ЗМІ, 22% відповіли, що не мають такого доступу, а 11% залишили це питання без відповіді.

Щоб з'ясувати телевізійні вподобання, ми поцікавилися, які ж канали та програми дивиться молодь на окупованій території. 31% опитаних повідомили, що взагалі не дивляться телевізор, ще 31% залишили це питання без відповіді. Такий великий відсоток можна пояснити або небажанням говорити правду, або свідченням того, що

люди перестали дивитись телевізор. Серед українських каналів 25% опитаних дивляться 1+1, 5% СТБ, 3% Інтер.

Зневіру у достовірність висвітлення інформації ми побачили з відповідей на питання «Яким новинним ресурсам Ви довіряєте?» Так, 33% не довіряють ніяким новинним ресурсам, ще 36% опитаних залишили це питання без відповіді, тобто уникнули відповіді. Отже 69% респондентів не довіряють новинним ресурсам і можливості отримати за допомогою них достовірну інформацію.

19% довіряють інформації з Інтернету, хоча ми не можемо визначити якій саме, 4% повідомили, що довіряють каналу 1+1, 1% дивиться новини на СТБ, 1% зазначили, що телевізійним, але невідомо яким саме, ще 2% офіційним, хоча знову таки джерело встановити не вдалося і 4% перевіреним (ким і чим невідомо).

Як бачимо, ситуація з довірою до ЗМІ досить неоднозначна. Люди не довіряють тому, що чують та бачать, а ще бояться про це говорити.

При цьому 44% повідомили, що більш достовірною вважають інформацію українських ЗМІ, 28% довіряють інформації, отриманій від своїх близьких, 20% залишили це питання без відповіді, 5% довіряють російським джерелам, а 3% місцевим ЗМІ.

Дуже цікаві і певною мірою результативні відповіді, які дозволяють опосередковано пролити світло на ситуацію. 44% довіри до українських ЗМІ. Начебто непоганий і найвищий показник у цьому питанні, якби не але. З деяких анкет ми бачимо не реальну ситуацію, а захисну реакцію. Люди відповідають так, як би ми це хотіли чути, а не так, як вони це насправді відчують. І тут ми не хочемо нікого образити чи звинуватити в брехні. Але, якщо порівняти відповіді на деякі питання в окремих анкетах, то можна побачити невідповідність, або, навіть, протилежність у відповідях. Наприклад, люди, які зазначили, що не мають доступу до українських ЗМІ, довіряють інформації саме українських видань. Або люди, які вказали, що хотіли б жити в Україні, довіряють російським ЗМІ.

На нашу думку, дуже великий відсоток людей (20%) уникнули відповіді. Це або небажання вільно висловити свою думку, або страх бути неправильно зрозумілим.

Проте, 5% відкрито висловилися за довіру російським ЗМІ, а ще 3% – місцевим. Ми поважаємо їх точку зору, але це означає, що 8% опитаних українців, які проживають на тимчасово окупованій території, погоджуються з позицією окупантів. Це тривожний показник для України.

60% опитаних повідомили, що цікавляться життям суспільства на підконтрольній Україні території, 26% повідомили, що не стежать і не цікавляться, 14% залишили це питання без відповіді.

Інтерес до суспільного, політичного, економічного, культурного життя країни свідчить не тільки про задоволення людської цікавості, а й про ототожнення себе з цим життям, або навпаки протиставляння свого

життя іншому. Російська пропаганда багато в чому налаштована на протиставлення, щоб на контрасті показати як у них все добре, а у нас все погано. Тому позитивні відповіді на це питання варто оцінювати в контексті інших відповідей. Якщо, наприклад, людина зазначає, що довіряє російським ЗМІ і в той же час повідомляє, що цікавиться суспільним життям України, то це можна віднести до задоволення допитливості. Такі відповіді складають 3% від загальної кількості. Якщо ж людина позитивно відповіла на питання про довіру до українських ЗМІ, цікавиться суспільним життям країни і часто стикається з недостовірним висвітленням інформації про Україну, то в такому разі ця людина ототожнює себе з Україною, відчуває себе її часточкою. Таких відповідей з позитивним посилом до України нараховується 39%.

51% опитаних повідомили, що часто зіштовхуються з неправдивою інформацією про Україну, 26% рідко, 3% ніколи і 20% залишили це питання без відповіді. При цьому 100% тих, хто довіряє місцевим ЗМІ, повідомили, що часто стикається з неправдою, ті, хто довіряють російським ЗМІ – рідко. 33% з 44% тих, хто вважає достовірною інформацію від українських ЗМІ вказали, що часто стикаються з неправдивою інформацією про Україну.

28% учасників проекту після закінчення закладу вищої освіти планують повернутися на непідконтрольну територію, 30% не планують цього робити. Вочевидь, навчання розцінюється ними як можливість залишити окуповану територію. Підтвердженням цього є питання про привабливість українського диплому, де вони зазначили про додаткові можливості та перспективи. 25% ще вагаються, тому зазначили, що ще остаточно не визначилися. 17% респондентів не відповіли на це питання.

Вину за початок війни на Донбасі 22% опитаних покладають на Росію, 8% звинувачують місцеві еліти, ще 2% вказують на зговір місцевих еліт з Росією. Україну, як винуватця початку конфлікту, не назвав ніхто. Хоча 49% сказали, що це спільна провина, у якій винуваті всі в однаковій мірі. 19% залишили це питання без відповіді. Це саме той випадок, коли 81% респондентів вільно висловили свою думку. Хоча, при цьому достатньо велика частина учасників утрималася від відповіді. Якщо подивитися на їхній вік, то можна зазначити, що на незручні питання переважно не відповідали респонденти «старшого» віку 25+, хоча були серед них і 17-ти – 20-ти річні респонденти.

На питання про надання особливого статусу Луганській області 8% висловилися позитивно, 36% негативно, 42% зазначили, що ще не визначилися і 14% залишили питання без відповіді. Позиція з позитивним та негативним ставлення є зрозумілою. Але 42% молодих людей вагаються. У них ще немає стійкої особистої позиції та чіткого уявлення про можливі наслідки.

На нашу думку, вибір відповідей був вичерпним і людина з будь-якою точкою зору могла обрати для себе позицію. Але все таки 14% промовчали. У цьому питанні небажання висловитися можна розцінити

як страх відкрито висловити свою точку зору, яка може не збігатися з точкою зору організаторів опитування.

Цікавими виявилися відповіді про курс України до ЄС та НАТО. За даними опитування, що проводилося соціальною групою «Рейтинг» у травні 2019 року, серед жителів сходу України на підконтрольній території 57% мешканців висловилися за курс до ЄС і 53% підтримали вступ України в НАТО.

У нашому опитуванні 31% учасників підтримують курс України в ЄС та НАТО. Проти висловилися 5% респондентів. Вагаються та ще не визначилися 42% і 8% не відповіли на це питання.

Вирішити конфлікт на Донбасі 58% опитаних пропонують дипломатичним шляхом, 8% висловилися за замороження конфлікту, 3% схилиються до військового розв'язання і 28% утрималися від відповіді на це питання.

У вирішенні конфлікту зацікавлена як Україна, так і мешканці тимчасово окупованої території. Людей лякає невизначеність та можливе загострення ситуації. Замороження конфлікту не може призвести до його врегулювання. Хоча ситуація невизначеності влаштовує керівництва квазі-республік, які непогано влаштувалися та окремих пенсіонерів, які отримують кілька пенсій. Тому, до якої групи віднести 8% відповідей, незрозуміло. Хоча для багатьох людей, які пережили обстріли та руйнування, прийнятна будь-яка позиція, аби тільки не стріляли. Хоча військове вирішення конфлікту, як бачимо, також має підтримку серед населення.

Проведене дослідження дозволило подивитися на стан проблеми окупованих територій очима молодих людей. І хоча ми добре розуміємо, що не всі відповіді були щирими та відвертими, отримані результати дозволили побачити загальні тенденції та настрої. А те, що люди з тимчасово окупованих територій приїжджають на навчання, свідчить про необхідність продовження роботи таких проектів, як освітній центр «Донбас – Україна».

Наступні наші розвідки будуть присвячені дослідженню думки молоді щодо подій на сході України 2014-2019 рр. у зоні проведення ООС, що проживає на підконтрольній Україні території.

Список використаної літератури

1. Курило В. С. Діяльність університету щодо забезпечення права на здобуття освіти особами, місцем проживання яких є територія проведення АТО. *Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції: зб. наук. праць* / за ред. В. С. Курила, С. В. Савченка, О. Л. Караман. Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. С. 136–147. **2. Курило В. С., Савченко С. В., Караман О. Л.** Соціалізація особистості в умовах гібридної війни на сході України: монографія / за ред. В. С. Курила. К.: Талком, 2018. 240 с. **3. Про внесення змін до деяких законів України**

щодо діяльності вищих навчальних закладів, наукових установ, переміщених з тимчасово окупованої території та з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження: Закон України №1731-VIII від 03.11.2016 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1731-19> (дата звернення 29.09.2019).

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права на здобуття освіти осіб, місцем проживання яких є територія проведення антитерористичної операції: Закон України № 1114-VIII від 19.04.2016 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1114-19> (дата звернення 25.09.2019).

References

1. Kurylo, V. S. (2017). Diialnist universytetu shchodo zabezpechennia prava na zdobuttia osvity osobamy, mistsem prozhyvannia yakykh ye terytoriia provedennia ATO [Activities of the University to ensure the right to education by persons whose place of residence is the territory of the ATO]. *Hibrydna viina na Skhodi Ukrainy v mizhdystsyplinarnomu vymiri: vytoky, realii, perspektyvy reintehratsii: zb. nauk. prats – Hybrid War in the East of Ukraine in an Interdisciplinary Dimension: Origins, Realities, Prospects for Reintegration: collection of scientific works*. Starobilsk: DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka» [in Ukrainian]. **2. Kurylo, V. S.,** Savchenko, S. V. & Karaman, O. L. (2018). Sotsializatsiia osobystosti v umovakh hibrydnoi viiny na skhodi Ukrainy [Socialization of personality in the conditions of hybrid war in the east of Ukraine]. K.: Talkom [in Ukrainian]. **3. Pro vnesennia** zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv, naukovykh ustanov, peremishchenykh z tymchasovo okupovanoi terytorii ta z naselenykh punktiv, na terytorii yakykh orhany derzhavnoi vlady tymchasovo ne zdiisniuiut svoi povnovazhennia [On Amendments to Some Laws of Ukraine Concerning the Activities of Higher Education Institutions, Scientific Institutions Displaced from the Occupied Territory and from Settlements in the Territory of Which the State Authorities Temporarily Exercise Their Powers]. (2016). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1731-19> [in Ukrainian]. **4. Pro vnesennia** zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo zabezpechennia prava na zdobuttia osvity osib, mistsem prozhyvannia yakykh ye terytoriia provedennia antyterorystychnoi operatsii [On Amendments to Some Laws of Ukraine on Ensuring the Right to Educate Persons whose Residence Is the Territory of Anti-Terrorist Operation]. (2016). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1114-19> [in Ukrainian].

Курило Н. О. Погляд молоді з тимчасово окупованих територій на події в Україні 2014–2019 рр.

У статті наведено результати діагностичного дослідження щодо поглядів молоді з тимчасово окупованих територій на події в Україні 2014–2019 рр.

Зокрема, наводяться дані, що відбивають ставлення молодих людей до кола суперечливих питань в умовах гібридної війни на сході України: України як держави, української освіти, можливості отримати український диплом, жити в Україні, доступу і довіри українським ЗМІ, шляхів завершення конфлікту на сході України, надання автономного статусу Луганській та Донецькій областям та ін.

Зроблено висновок про те, що незважаючи на ураження свідомості внаслідок інформаційної війни та агресивної пропаганди, частина молоді з тимчасово окупованих територій намагається знайти відповіді й розібратися в складній ситуації, що склалася на сході України. А тому обирають українську освіту як підґрунтя для свободи вибору майбутнього, особистісного й професійного розвитку у відкритому європейському просторі.

Ключові слова: молодь, тимчасово окупована територія, українська освіта.

Курило Н. А. Взгляд молодежи с временно оккупированных территорий на события в Украине 2014-2019 гг.

В статье приведены результаты диагностического исследования взглядов молодежи с временно оккупированных территорий на события в Украине 2014–2019 гг.

В частности, приводятся данные, отражающие отношение молодых людей к кругу спорных вопросов в условиях гибридной войны на востоке Украины: Украины как государства, украинского образования, возможности получить украинский диплом, жить в Украине, доступа и доверия украинским СМИ, путей завершения конфликта на востоке Украины, предоставления автономного статуса Луганской и Донецкой областям и др.

Сделан вывод о том, что несмотря на поражение сознания вследствие информационной войны и агрессивной пропаганды, часть молодежи с временно оккупированных территорий пытается найти ответы и разобраться в сложной ситуации на востоке Украины. Поэтому выбирают украинское образование как основу для свободы выбора будущего, личностного и профессионального развития в открытом европейском пространстве.

Ключевые слова: молодежь, временно оккупированная территория, украинское образование.

Kurylo N. The View of Young People From the Temporarily Occupied Territories on the Events in Ukraine for 2014–2019 Years

The article presents the results of a diagnostic study on the views of young people from the temporarily occupied territories on the events in Ukraine for 2014–2019 years.

In particular, the data reflecting the attitude of young people to the range of controversial issues in the context of hybrid warfare in East of Ukraine:

Ukraine as a state, Ukrainian education, opportunities to obtain a Ukrainian diploma, live in Ukraine, access to and confidence in the Ukrainian media, ways to end the conflict in East of Ukraine, granting autonomous status to Luhansk and Donetsk regions, etc.

It is concluded that, despite the defeat of consciousness as a result of the information warfare and aggressive agitation, some of the young people from the temporarily occupied territories are trying to find answers and to understand the difficult situation in the East of Ukraine. Therefore, they choose Ukrainian education as a basis for the freedom to choose their future, personal and professional development in an open European space.

Key words: young people, temporarily occupied territory, Ukrainian education.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2019 р.

Прийнято до друку 25.10.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.